

О. М. Ільницька, В. Ю. Катеринюк, О. Г. Катеринюк, Н. Д. Хороб
ДВНЗ “Івано-Франківський національний медичний університет”

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДЕРЖАВНИХ ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ (2 повідомлення)

О. М. Ilnitskaya, V. Yu. Katerynyuk, O. G. Katerynyuk, N. D. Horob
Ivano-Frankivsk National Medical University

ACTUALITY OF POSTGRADUATE EDUCATION OF MEDICAL WORKERS IN STATE HEALTH CARE INSTITUTIONS OF UKRAINE

(Message 2)

Мета роботи – розкриття питання програми післядипломної освіти лікарів, яка включає в себе навчальні курси, що виступають системоутворюючим чинником при розкритті сутності права охорони здоров'я та спрямовані, у свою чергу, на формування компетентного медичного працівника, здатного до постійного оновлення професійної майстерності.

Основна частина. У статті розкривається суть післядипломної медичної освіти, її мета, завдання та напрямки діяльності як основа діяльності післядипломної підготовки медичних працівників у державних закладах охорони здоров'я України щодо підвищення їх кваліфікації. Також здійснено порівняння післядипломної медичної освіти у державному та приватному секторах, показано спільне і відмінне між ними й прерогативи післядипломної освіти медичних працівників у державних закладах охорони здоров'я України, що полягає у поглибленні, розширенні та оновленні професійних знань, умінь і навичок.

Висновок. Систему державного управління медичною освітою можна визначити як цілісну, ієрархічну, взаємопов'язану сукупність управлінських відносин щодо реалізації певними суб'єктами структурно розподілених функцій впливу держави на зміст, форми, стан, процеси, результати і пріоритети розвитку медичної освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта; післядипломна освіта медичних працівників у державних закладах охорони здоров'я України; програми післядипломної освіти лікарів; курси підвищення кваліфікації; кваліфіковані спеціалісти.

The aim of the work – to reveal the legal regulation of postgraduate education of doctors in public health care institutions in Ukraine, which affects the legal competence of doctors.

The main body. The article reveals the essence of postgraduate medical education, its purpose, tasks and directions of activity as the basis of postgraduate training of medical workers in state health care institutions of Ukraine in order to improve their qualifications. The issue of the program of postgraduate education of doctors is considered, which includes educational courses that act as a system-forming factor in disclosing the essence of the right to health care and are, in turn, aimed at the formation of a competent medical worker capable of continuous updating of professional skills. Also, comparisons of postgraduate medical education in the public and private sectors have been made, the common and distinct between them and the prerogatives of postgraduate education of healthcare workers in state health care institutions of Ukraine is shown, which is to deepen, expand and update professional knowledge, skills and abilities.

Conclusion. The system of state management of medical education can be defined as a holistic, hierarchical, interconnected set of managerial relations regarding the implementation of certain subjects of structurally distributed functions of state influence on the content, form, condition, processes, results and priorities of the development of medical education.

Key words: postgraduate education; postgraduate education of medical workers in state health care institutions of Ukraine; programs of postgraduate education of doctors; advanced training courses; qualified specialists.

Вступ. На сьогодні в Європі не існує загально-прийнятого підходу до післядипломної медичної освіти, проте є загальна згода про те, що якість медичних послуг певного напрямку залежить від постійної підтримки лікарями своїх компетенцій,

процедур безперервного підвищення кваліфікації та її оцінки. При цьому звертається увага на те, що велике значення має забезпечення і підвищення якості та вимог до академічного рівня тих, які надають освітні послуги, та самих програм навчан-

ня, на основі яких лікарі координують плани своєї освітньої діяльності.

Підвищення якості післядипломної освіти медичних працівників у державних закладах охорони здоров'я України здійснюється відповідно до світових і загальноєвропейських стандартів із метою посилення конкурентоспроможності вітчизняної вищої медичної освіти, розширення можливостей українських медичних фахівців на вітчизняному та міжнародному ринках праці зумовлені і проголошенням Україною курсу на євроінтеграцію.

Тому найважливішою передумовою забезпечення обов'язковості післядипломної освіти можна вважати створення єдиної системи акредитації тих, хто надає дані послуги, і програм, а також відповідальність усіх учасників системи підготовки медичних кадрів.

Мета роботи – розгляд післядипломної освіти медичних працівників у державних закладах охорони здоров'я України, яка проявляється у тому, що в закладах охорони здоров'я будуть працювати освічені, інтелігентні, добросовісні фахівці, а також розкриття мети післядипломної медичної освіти в державних закладах охорони здоров'я, завдань та напрямків діяльності, програми післядипломної освіти лікарів, порівняння післядипломної медичної освіти у державному та приватному секторах, що є прерогативою вдосконалення професійної підготовки фахівців, і держава, у свою чергу, створюватиме всі необхідні умови, у яких їх знання і праця будуть цінуватися, тоді в Україні з'являться лікарі, які будуть гідними своєї професії.

Основна частина. В умовах зростаючих інформаційних потоків і впровадження в медичну практику високотехнологічних засобів діагностики й лікування лікар постійно опиняється в ситуації, коли він сам гостро відчуває потребу в постійному підвищенні своєї кваліфікації. Та, незважаючи на доступність існуючої системи післядипломної освіти, її не можна назвати вичерпною й всеохоплюючою через обмежений вибір форм і видів підвищення кваліфікації (передатестаційні цикли, цикли тематичного удосконалення, науково-практичні конференції, освітні семінари, лекційні курси). Така ситуація зумовлює необхідність удосконалення вже існуючих і пошуку нових форм систематичного підвищення рівня знань лікарів [6].

Післядипломна освіта – це система навчання та розвитку фахівців із вищою освітою, що спрямована на приведення їхнього професійного рівня відповідно до світових стандартів, вимог часу,

індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення наукового та загальнокультурного потенціалу особистості, яка реалізується в діяльності спеціалізованих навчальних закладів та засобами самоосвіти і керується державними стандартами відповідно до фаху певних рівнів кваліфікації, вимог суспільно-економічного та науково-технічного прогресу [4].

Післядипломна медична освіта включає підготовку до офіційної реєстрації, виробничу або професійну підготовку, спеціалізацію або вузьку спеціалізацію, а також інші формалізовані програми навчання. Вона являє собою певну частину навчання в медицині, також включена до неперервної медичної освіти та безперервного професійного розвитку.

Здійснення післядипломної підготовки медиків у державних закладах охорони здоров'я України зумовлене необхідністю своєчасного підвищення кваліфікації медичних працівників. Метою післядипломної освіти є спеціалізоване вдосконалення професійної підготовки фахівців шляхом поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок.

Одним із основних завдань, які стоять перед інститутом післядипломної освіти медичних працівників, є підготовка кадрів до внутрішньої сертифікації, глибоке проникнення в міжнародні ринки освітніх послуг, збереження та постійне оновлення матеріальної, технічної, навчальної та науково-методичної бази, проведення виїзних семінарів та курсів на місцях і реалізація програм заочного та дистанційного навчання.

Тому можна виділити напрями діяльності післядипломної медичної освіти у державному секторі:

- надання послуг з отриманням другої вищої освіти;
- організація і проведення різноманітних навчальних курсів;
- підвищення кваліфікації фахівців за великим спектром спеціальностей та напрямів.

Правова складова програми післядипломної освіти лікарів має базуватися на між- та багатодисциплінарній моделі підготовки фахівців [2]:

- основи теорії держави і права (ознайомлення лікарів із предметом, функціями та методологією теорії держави і права, закономірностями становлення та розвитку державно-правових явищ);
- основи конституційного права (розкриття змісту основних категорій та інститутів конституційного права, його місця та ролі в національній системі права; порівняльний аналіз досвіду правового ре-

гулювання охорони здоров'я окремих зарубіжних країн);

- основи адміністративного права (розкриття змісту основних категорій та інститутів адміністративного права і його значення для ефективного функціонування державного управління; формування у курсантів вміння самостійно орієнтуватися у системі чинного адміністративного права);

- законотворча та нормотворча діяльність (ознайомлення курсантів із системою спеціальних юридичних знань, необхідних їм у практичній діяльності з підготовки законопроектів та інших нормативно-правових актів; формування у курсантів навичок із підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів) [5];

- основи підприємницького права та права соціального забезпечення (формування у курсантів розуміння форм, методів та принципів правового регулювання підприємницької діяльності; ознайомлення лікарів-курсантів з основними положеннями та інститутами права соціального забезпечення);

- право охорони здоров'я (розкриття змісту правового регулювання суспільних відносин щодо охорони здоров'я населення та медичної і фармацевтичної діяльності).

Також під час проведення як викладачами, так і висококваліфікованими фахівцями теоретичних і практичних занять слухачі мають змогу ознайомитись із сучасними діагностичними та лікувальними технологіями, досягненнями медичної науки, питаннями медичної психології, інфекційного контролю, охорони праці; вивчити чинні нормативно-правові документи у сфері охорони здоров'я; сформувати сучасні підходи до здорового способу життя. Особливо належна увага приділяється відпрацюванню навичок надання невідкладної медичної допомоги та проведенню реанімаційних заходів. Навчальний процес здійснюється з використанням сучасних інноваційних технологій, які спрямовані на формування компетентного медичного працівника, здатного до постійного оновлення професійної майстерності, швидкої адаптації до змін в умовах ринкової економіки та прогресу медичної науки. По закінченні курсів підвищення кваліфікації та після складання комплексного іспиту у формі тестування слухачі отримують свідоцтво.

Після вивчення вищезазначених курсів, теоретичних та практичних занять слухачі повинні:

- знати відповідно до програми основні категорії держави і права та закономірності розвитку державно-правових явищ;

- розробляти проекти законів та інших нормативно-правових актів на підставі аналізу ефективності діючих документів у галузі охорони здоров'я;

- розробляти на підставі визначення юридичних властивостей пропозиції щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази на основі виявлених ознак недосконалості за результатами вивчення та аналізу ефективності діючих у галузі охорони здоров'я нормативно-правових документів;

- знати основні положення Конституції України та інших законодавчих актів, які визначають основи державної політики в галузі охорони здоров'я;

- засвоїти основні положення нормативно-правових актів, що визначають основи організації та діяльності органів виконавчої влади;

- засвоїти основні положення законодавчих актів із питань законотворчого процесу та основні правила і вимоги законодавчої техніки;

- проводити аналіз нормативно-правових та інших документів галузі охорони здоров'я і конкретного лікувально-профілактичного закладу щодо відповідності положенням підприємницького права;

- знати зміст основних категорій та інститутів права соціального забезпечення;

- знати відповідно до програми основні категорії права охорони здоров'я та закономірності розвитку правового регулювання медичної діяльності [7].

Беззаперечно, якісна робота системи охорони здоров'я є насамперед відображенням рівня кваліфікації спеціалістів медичної галузі, як основної ланки надання медичної допомоги зокрема. Основним завданням системи безперервного професійного розвитку лікарів є збереження знань та навичок, а також їх постійне вдосконалення відповідно до потреб, продиктованих сучасністю [1].

Післядипломне медичне навчання є найважливішою передумовою якісної системи безперервної освіти будь-яких лікарів. Система підготовки медичних кадрів складається з двох частин: системи післядипломної освіти та безперервної освіти, головним гаслом яких є "Від освіти на все життя до освіти через усе життя". Безперервна освіта лікарів здійснюється протягом їх професійного життя як шляхом підвищення кваліфікації в закладах післядипломної освіти, на циклах тематичного вдосконалення, спеціалізації, інформації і стажування, передатестаційної підготовки, а також самоосвіти, так і шляхом отримання другої освіти [8].

В Україні система безперервного професійного розвитку існує вже багато років, шляхом отриман-

ня другої освіти. Позитивною рисою організації безперервного професійного розвитку є навчання фахівців за єдиними навчальними планами та програмами. Для більш якісної підготовки та професійного удосконалення медичних працівників проводиться навчання в тренінгових центрах, навчально-практичному центрі здоров'я, у клінічних амбулаторіях та спеціалізованих відділеннях міських та обласних лікувальних закладів. На сьогодні, коли лікар отримує нову спеціальність, йому дають кваліфікаційну категорію, яка, на жаль, давно втратила стимул і мотивацію. Доцільніше б було ввести професійне ліцензування кожного лікаря під час отримання ним нової спеціальності, ввести кожні 5 років атестацію щодо можливості продовження ліцензії за умови щорічного накопичення лікарем навчальних балів. Також потрібно більш зробити сучасними форми підвищення кваліфікації, зокрема майстер-класи, тренінги тощо.

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти й організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього професійного шляху. Сьогодні вимагає критичного осмислення досягнень та зосередження зусиль і ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, таких, як недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства; недостатнє впровадження у навчально-виховний процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій; відсутність мотивації до самовдосконалення; низький рівень володіння навичками роботи з комп'ютером лікарями загальної практики, повільне здійснення інформатизації робочого місця в амбулаторно-поліклінічних закладах (особливо в сільській місцевості). Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямоване на забезпечення економічного зростання країни та вирішення соціальних проблем суспільства, необхідних для подальшого навчання та розвитку особистості [3].

Післядипломна медична освіта як у державному, так і у приватному секторах має подібні між собою мету, завдання, напрямки діяльності, а також збігаються програми післядипломної освіти лікарів, що включають навчальні курси, теоретичні та практичні заняття тощо. Варто сказати, що післядипломна освіта медичних працівників у двох різних секторах проводиться відповідно до конкретних правил

та інструкцій, які постійно оновлюються відповідно до розвитку науки, техніки і технологій, що дає змогу здійснювати післядипломну підготовку медичних фахівців на найвищому науково-теоретичному рівні. Післядипломна медична освіта супроводжується постійною актуалізацією навчальних планів із врахуванням потреб життя і розвитку науки, підготовкою підручників нового покоління, запровадженням інтерактивних технологій у навчальному процесі, а також інтеграцією освіти із практичною діяльністю.

Варто звернути увагу на фінансування післядипломної медичної освіти, яка у державному і приватному секторах відрізняється. Зокрема, щодо підвищення кваліфікації лікарів у державних вищих медичних закладах післядипломної освіти, то такі заклади мають державне замовлення на підготовку працівників державних медичних установ і відповідне фінансування з державного бюджету. Отже, за навчання в них лікарів державних медичних установ сплачує держава. Тоді як у приватних медичних закладах держава не бере на себе зобов'язання зі сплати післядипломного навчання працівників приватних закладів. Хоча за це б мали сплачувати власники таких закладів, але, на жаль, нормативних документів, які б зобов'язували їх це робити, немає. Часто трапляється, що власники, не бажаючи втратити кошти, перекладають це на плечі самих медичних працівників таких закладів, мотивуючи це більшим, ніж у державних закладах, заробітком. Проте ліцензійні умови провадження медичної діяльності вимагають наявності в медичному закладі кваліфікованих спеціалістів.

Таким чином, післядипломна підготовка медичних працівників може здійснюватися як у державному, так і у приватному секторі на хорошому рівні, що залежить від кваліфікованих спеціалістів медичних закладів. Державні післядипломні заклади охорони здоров'я є уже більш-менш сформовані у своїй діяльності, тоді як у приватних закладах післядипломної підготовки вони ще розвиваються. Також доступ до державної післядипломної освіти мають усі лікарі державних медичних закладів, оскільки за них сплачує держава, тоді як у приватних – самі медичні працівники. Доступ до державних медичних закладів мають усі громадяни України, оскільки держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних медичних закладах медична допомога надається безоплатно, тому вони не можуть бути скорочені, тоді як у при-

ватних медичних закладах за все потрібно платити, а змоги кожний громадянин на це не має, і вони можуть бути скорочені. Тому слід сказати, що все ж таки післядипломна медична освіта в державному секторі є кращою, оскільки саме вона є стабільною, доступною для всіх громадян і налагодженою системою охорони здоров'я.

Тому післядипломна освіта полягає у вдосконаленні освіти та професійної підготовки або отриманні іншої спеціальності та професії на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Все це здійснюється завдяки розширенню та оновленню знань, умінь і навичок, які будуть прерогативою подальшого професійного росту медичних працівників.

Висновки. Отже, післядипломна освіта сприяє задоволенню інтересів громадян у постійному підвищенні їх професійного рівня, системному оновленні і корекції професійної підготовленості фахівців до змінюваних умов сучасного суспільства,

виступає одним із засобів їх соціального захисту та забезпечує потреби суспільства і держави у конкурентоспроможних фахівцях. Тому вона полягає в отриманні знань та навичок у рамках нового або вже набутого профілю, що полягає у безперервності освітнього простору. Знання, отримані впродовж безперервної післядипломної освіти та лікарської діяльності, а також підвищення мотивації до постійного оновлення і здобуття практичних навичок, отриманих із досвідом, стануть фундаментом успішної роботи медичного працівника та вирішальним чинником розвитку медицини.

Отже, у цілому систему державного управління медичною освітою можна визначити як цілісну, ієрархічну, взаємопов'язану сукупність управлінських відносин щодо реалізації певними суб'єктами структурно розподілених функцій впливу держави на зміст, форми, стан, процеси, результати і пріоритети розвитку медичної освіти.

Список літератури

1. Вороненко Ю. В. Дистанційне навчання в режимі online: нові можливості для професійного розвитку, нові перспективи / Ю. В. Вороненко, І. С. Зозуля // Укр. мед. часопис. – 2011. – № 3 (83). – С. 26.
2. Вороненко Ю. В. Право – важлива складова програми післядипломної підготовки керівників системи охорони здоров'я України / Ю. В. Вороненко, Я. Ф. Радиш // Український медичний часопис. – 2006. – № 6 (56). – С. 35–39.
3. Козловська Г. В. Безперервна освіта в Європі та Україні: соціологічний аналіз / Г. В. Козловська // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 7. – С. 13–20.
4. Пінчук Є. А. Концептуальні основи та тенденції розвитку безперервної освіти / Є. А. Пінчук // Вісн. НТУУ

“КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2011. – № 1. – С. 71–77.

5. Ришелюк А. М. Законотворчий процес в Україні : навч. посіб. / А. М. Ришелюк. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 220 с.

6. Савицкая П. Б. Последипломное обучение врачей скорой помощи: опыт и перспективы развития / П. Б. Савицкая // Проблемы сучасної медичної науки та освіти. – 2010. – № 1. – С. 11–13.

7. Медицинское право : учебник / С. Г. Стеценко. – СПб. : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2004. – 572 с.

8. Топчій Т. В. Безперервна освіта як системне середовище формування особистості / Т. В. Топчій // Вісн. Нац. ун-ту “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – 2014. – № 3 (22). – С. 222–228.

References

1. Voronenko, Yu.V., & Zozulia, I.S. (2011). Dystantsiine navchannia v rezhyimi online: novi mozhlyvosti dlia profesiinoho rozvytku, novi perspektyvy [Distance learning online: New opportunities for professional development, new perspectives]. *Ukr. med. chasopys – Ukrainian Medical Journal*, 3 (83), 26 [in Ukrainian].
2. Voronenko, Yu.V., & Radysh, Ya.F. (2006). Pravovazhlyva skladova prohramy pislidyplomnoi pidhotovky kerivnykiv systemy okhorony zdorovia Ukrainy [Law – an

important component of the postgraduate training program for health system managers of Ukraine]. *Ukrainskyi medychnyi chasopys – Ukrainian Medical Journal*, 6 (56), 35–39 [in Ukrainian].

3. Kozlovskaya, H.V. (2008). Bezperervna osvita v Yevropi ta Ukraini: sotsiologichnyi analiz [Continuing education in Europe and Ukraine: Sociological analysis]. *Nauk. chasopys NPU im. M.P. Dragomanova. Serii № 11. Sotsiologhiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia: zb.*

nauk. prats. – *Scientific Journal of the National Academy of Sciences of Ukraine by M.P. Drahomanov. Series No. 11. Sociology. Social Work. Social Pedagogy. Management: Collection of Scientific Works*, 7, 13-20 [in Ukrainian].

4. Pinchuk, Ye.A. (2011). Kontseptualni osnovy ta tendentsii rozvytku bezperervnoi osvity [Conceptual foundations and trends in the development of continuing education]. *Visn. NTUU "KPI". Filosofiia. Psykholohiia. Pedagogika* – *Visn. NTUU "KPI". Philosophy. Psychology. Pedagogy*, 1, 71-77 [in Ukrainian].

5. Rysheliuk, A.M. (2004). *Zakonotvorchyi protses v Ukraini: Navch. posib. [Law-making process in Ukraine: Teaching manual]*. Kyiv: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].

6. Savitskaya, P.B. (2010). Poslediplomnoe obuchenye vrachey skoroy pomoshchi: opyt i perspektivy razvitiya

[Postgraduate training of ambulance doctors: experience and perspectives of development]. *Problemy suchasnoi medychnoi nauky ta osvity – Problems of Modern Medical Science and Education*, 1, 11-13 [in Russian].

7. Stetsenko, S.H. (2004). *Medytsynskoe pravo: Uchebnyk [Medical law: Textbook]*. Izd-vo: "Yuridicheskij tsentr press" [in Russian].

8. Topchii, T.V. (2014). Bezperervna osvita yak systemne seredovyshche formuvannia osobystosti [Continuing education as a systemic environment for the formation of personality]. *Visn. Nats. un-tu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho" – Herald of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise"*, 3 (22), 222-228 [in Ukrainian].

Отримано 28.03.18

Електронна адреса для листування: oleksandraif@gmail.com